

Pytania i odpowiedzi

Pytanie: *Jaki jest zakres kognicji sądu spadku odnośnie do oceny ważności oraz skuteczności oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku złożonego przed notariuszem?*

Odpowiedź: Jednym z celów niezwłocznego przesłania przez notariusza oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku (art. 640 § 1 zd. 2 k.p.c.) jest dokonanie przez sąd spadku oceny ważności oraz skuteczności złożonego oświadczenia. Zakres tej kognicji nie jest jednoznaczny. W praktyce sądowej oraz notarialnej już w okresie funkcjonowania państwowych biur notarialnych (pbn.) notowano rozbieżną praktykę odnośnie do sposobu i trybu dokumentowania tego rodzaju oświadczeń. W pewnych wypadkach przedmiotowe oświadczenia sporządzano w postaci pisemnej z notarialnie poświadczanym podpisem; w innych sporządzano protokół, ale spisywano go wedle wymogów dekretu z dnia 8 listopada 1946 r. o postępowaniu spadkowym, a po jego uchyleniu stosownie do wymogów § 4 art. 640 k.p.c. a nie prawa o notariacie. Wreszcie sporządza się protokół notarialny według prawa o notariacie z uwzględnieniem wskazań zawartych w art. 640 i nast. k.p.c. przy stosowaniu art. 1012 i nast. k.c.

Jak można przypuszczać, rozbieżność ta w pewnej mierze wynika z wcześniejszego orzecznictwa Sądu Najwyższego, którego aktualność próbuje się nadal utrzymać, mimo zmienionego stanu prawnego. Otóż Sąd Najwyższy w jednym ze swoich orzeczeń zwrócił uwagę ówczesnemu sądowi powiatowemu na niewłaściwy sposób stwierdzenia przez pbn.

oświadczenia o odrzuceniu spadku i wskazał, że obowiązkiem sądu było zwrócić państwowemu biuru tego rodzaju oświadczenie z notarialnym poświadczeniem podpisu, w celu „protokolarnego przyjęcia oświadczenia spadkobiercy”¹. Powołując się na powyższe stanowisko, na gruncie prawa o notariacie z 1991 r. sąd rejonowy po przedłożeniu mu przez notariusza oświadczenia spadkobiercy z notarialnym poświadczeniem podpisu, postanowieniem wydanym na podstawie art. 640 § 4 k.p.c. w zw. z art. 104 § 4 pr. o not. zwrócił notariuszowi poświadczony dokument z pouczeniem o obowiązku stwierdzenia złożenia przez spadkobiercę oświadczenia w postaci protokołu notarialnego oraz przesłania go sądowi spadku w trybie art. 640 § 1 zd. 2 k.p.c. Oczywiście zachowany był termin z art. 1015 § 1 k.c.

W związku z tym powstaje pytanie, czy w odniesieniu do spraw z zakresu prawa spadkowego (art. 627 i nast. k.p.c.) sąd spadku w ramach kognicji może zwracać notariuszowi niewłaściwie sporządzony (według oceny sądu) dokument oraz żądać przesłania dokumentu zgodnego z prawem (według oceny sądu). Odpowiedź pozytywna musiałaby wskazać na aktualność poglądu wyrażonego przez Sąd Najwyższy pod rządem funkcjonowania pbn.

Zarówno przepisy kodeksu postępowania cywilnego, jak i prawa o notariacie z 1991 r. nie uzasadniają takiego stanowiska. W okresie funkcjonowania pbn. zwracano uwagę, że czynności w postępowaniu spadkowym przekazane do kompetencji tym biuram nie były uważane za czynności notarialne *sensu stricto*². Czynności te traktowano jako czynności o charakterze przygotowawczym lub pomocniczym w stosunku do właściwego przedmiotu postępowania nieprocesowego sądowego, zastrzeżonego wyłącznie do kompetencji sądu³. Problem ten rozpatrywano także na tle podziału jurysdykcji między sądami a pbn.⁴ Nie wdając się w szczegóły tej dyskusji, które w zasadzie mają charakter historyczny,

¹ Z uzasadnienia orzeczenia SN z dnia 4 października 1961 r. 4 CR 584/61 (OSP iKA 1962, nr 9, poz. 253).

² Zob. S. Breyer, *Z problematyki oświadczeń o przyjęciu i odrzuceniu spadku*, NP 1958, nr 1, s. 54 i nast.; B. Tymeccki, *Notariat i czynności notarialne*, Białystok 1988, s. 135 i nast.

³ B. Tymeccki, *Notariat i czynności...*, s. 135.

⁴ Por. M. Lisiewski, *Nowy kodeks postępowania cywilnego*, Palestra 1965, nr 6, wkładka, s. 77; B. Tymeccki, *Notariat i czynności...*, s. 136.

warto jednak zwrócić uwagę, że w zakresie spraw spadkowych państwowe biura notarialne traktowane były jako organy *quasi-sądowe*, czego wyrazem był przepis art. 3 dekretu z dnia 18 lutego 1955 r. o przekazaniu państwowym biurom notarialnym niektórych dotychczasowych czynności sądowych (Dz.U. Nr 9, poz. 56)⁵, który wyraźnie stwierdzał, że „do postępowania w sprawach przyjmowania oświadczeń o przyjęciu i odrzuceniu spadku stosuje się odpowiednio przepisy postępowania cywilnego” ze zmianami wynikającymi z poniższych przepisów. Uregulowanie to pozwoliło S. Breyerowi wyrazić jednoznaczny pogląd, że „czynności przekazane pbn. z mocy powyższego dekretu nie są czynnościami notarialnymi w rozumieniu prawa o notariacie”⁶. Składanie przedmiotowych oświadczeń zarówno przed sądem, jak i państwowym biurem notarialnym musi być pod względem proceduralnym traktowane jednakowo⁷. Oznacza to, że o ile w poprzednim stanie prawnym stanowisko Sądu Najwyższego można było uważać za uzasadnione, to na gruncie prawa o notariacie z 1991 r. sąd spadku nie jest uprawniony do zwracania się do notariusza „w celu właściwego stwierdzenia złożenia oświadczenia” z art. 640 § 1 k.p.c.

Do sądu należy ocena, czy oświadczenie z art. 640 § 1 k.p.c. zostało złożone w formie notarialnej przewidzianej prawem oraz czy jest ważne i skuteczne w świetle przepisów prawa materialnego. Sąd nie może w żadnym zakresie nic notariuszowi nakazać. Należy przyjąć, że notariusz powyższemu oświadczeniu nadał właściwą formę, jeżeli sporządził protokół notarialny zgodnie z wymogami art. 1 § 1 w zw. z art. 104 § 3 i 4 pr. o not. i art. 941 § 1-3 k.p.c.). W szczególności sporządzony przez notariusza protokół notarialny nie jest protokołem w rozumieniu art. 641 § 4 k.p.c., gdyż to unormowanie odnosi się do protokołu sądowego.

Właściwość przemienna odnośnie do złożenia oświadczenia do spadku (art. 640 § 1 zd. 1 k.p.c.) może sprawić, że spadkobierca złoży powyższe oświadczenie zarówno w sądzie⁸, jak i przed notariuszem bądź nawet

⁵ Dekret ten został uchylony przez art. V pkt 3 p.w.k.p.c.

⁶ S. Breyer, *Z problematyki oświadczeń...*, s. 64.

⁷ Tamże.

⁸ Oświadczenie można także złożyć w różnych sądach; sądzie, w okręgu którego znajduje się miejsce zamieszkania lub pobytu osoby składającej oświadczenie lub w sądzie spadku.

przed różnymi notariuszami. Oświadczenia te mogą mieć tę samą treść bądź różną. W tzw. otwartym terminie do ich złożenia (art. 1015 § 1 k.c.) spadkobierca, kierując się odmiennymi motywami u kolejnego notariusza może złożyć stosowne oświadczenie, zatajając oczywiście fakt uprzedniego zachowania. Wreszcie kilku spadkobierców może złożyć stosowne oświadczenia o różnej treści (o przyjęciu spadku wprost, z dobrodziejstwem inwentarza, odrzuceniu spadku na korzyść pierwszego spadkobiercy, który przyjął spadek wprost). Na tle powyższych sytuacji z reguły przytacza się przepis art. 1018 § 2 k.c., według którego oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku nie może być odwołane. Jeżeli zatem zostało złożonych kilka oświadczeń do spadku przez jedną osobę, nieodwołalność takiego oświadczenia sprawia, że w zasadzie znaczenie prawne ma pierwsze oświadczenie. Będzie o tym decydować data złożonego oświadczenia. Według J. Gwiazdomorskiego oświadczenie do spadku staje się nieodwołalne już od chwili jego złożenia. Zarówno sąd, jak i notariusz nie mogą „orzekać” o przyjęciu lub odmowie przyjęcia takiego oświadczenia. Organ, przed którym składa się oświadczenie, jest tylko odbiorcą tego oświadczenia⁹, które należy zaprotokołować.

Odrzucenie spadku jest bezwarunkowe (art. 1020 k.c.). Konstrukcja przyjmująca, że złożone równocześnie oświadczenie na korzyść oznaczonego spadkobiercy można byłoby traktować jako „odstąpienie swojego udziału spadkowego”, jest sprzeczna z kodeksem cywilnym i sąd uzna tego rodzaju oświadczenie za nieważne¹⁰.

Zachowanie wymogów protokołu notarialnego stwierdzającego złożenie oświadczenia do spadku nie zwalnia sądu od oceny złożonego oświadczenia, zwłaszcza co do stwierdzenia elementów wskazanych w art. 641 § 1 i 2 k.p.c., oraz przestrzegania przepisów prawa materialnego (art. 1014 i nast. k.c.), a także obowiązku dołączenia przewidzianych załączników (§ 3 art. 641 k.p.c.).

⁹ J. Gwiazdomorski, *Prawo spadkowe*, Warszawa 1095, s. 91. Wyjątek od nieodwołalności oświadczenia do spadku przewidywał art. 40 § 3 pr. o not. spadk. Spadkobierca, który przyjął spadek z dobrodziejstwem inwentarza mógł odwołać to oświadczenie i równocześnie złożyć oświadczenie o przyjęciu spadku wprost.

¹⁰ J. Kosiński, [w:] *System prawa cywilnego*, t. IV; *Prawo spadkowe*, red. J. St. Piątkowski, Wrocław 1986, s. 288; za dopuszczalnością zbycia takiego udziału na rzecz oznaczonego spadkobiercy w drodze odrzucenia spadku opowiadał się S. Breyer, *Z problematyki oświadczeń...*, s. 59.

Najczęściej rozbieżność ocen dotyczy zachowania wymogów z art. 641 § 1 i 2 k.p.c. W szczególności § 1 tegoż przepisu wymienia elementy oświadczenia, które „powinien” zawierać protokół, zaś § 2 cyt. artykułu określa dalsze składniki tego oświadczenia, posługując się sformulowaniem „powinno również zawierać”, co świadczyłoby o dodatkowych elementach w stosunku do § 1 art. 641 k.p.c. Oznacza to, że notariusz (oraz sąd) powinien (musi) się do nich stosować i je dokumentować. Przepisy te nie mają jednak charakteru *ius cogens*. Tak więc pominięcie przez notariusza niektórych z tych elementów nie odbiera protokołowi charakteru mocy urzędowej, jeżeli z dokumentu tego jednoznacznie wynika, że oświadczenie złożyła osoba uprawniona, wskazana została osoba spadkodawcy oraz zachowana treść tego oświadczenia odnosząca się bezpośrednio do przyjęcia lub odrzucenia spadku (pkt 3 § 1 art. 641 k.p.c.). Pozostałe elementy sąd spadku może uzupełnić w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku. Niejednokrotnie dopiero w postępowaniu sądowym może okazać się, że „dane osobowe” spadkodawcy zawarte w protokole notarialnym nie odpowiadają rzeczywistości ponieważ zostały niedokładnie przekazane notariuszowi bądź też w chwili sporządzenia protokołu były nieznane spadkobiercy (np. miejsce ostatniego zamieszkania spadkodawcy). Błędne podanie powyższych danych nie ma wpływu na ważność złożonego oświadczenia, jeżeli w postępowaniu sądowym mogą one zostać uzupełnione. Uważam za niewłaściwą praktykę tych sądów, które w razie stwierdzenia powyższych braków żądają w trybie art. 80 § 4 pr. o not. sprostowania wskazanych niedokładności jako oczywistej omyłki.

Stwierdzone w protokole notarialnym oświadczenie do spadku, jak każda czynność prawna, podlega wykładni sądu. Mimo dyrektywy płynącej z art. 80 § 1 pr. o not., iż „akty i dokumenty powinny być sporządzone w sposób zrozumiały i przejrzysty”, nie zawsze w praktyce nakaz ten jest przestrzegany. Tak więc zamiast stwierdzić w protokole złożenie oświadczenia o odrzuceniu spadku, notariusz zamiar ten sformułował jako „zrzeczenie się do całości spadku”. W praktyce zauważono także, że zostało sformułowane stosowne oświadczenie następującej treści: „spadkobierca zrzeka się wszelkich praw spadkowych po swoim ojcu na rzecz rodzeństwa i matki”.

Na tle powyższych sformułowań powstaje pytanie o zakres kognicji sądu w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku, jeżeli spadkobierca oświadcza, że rzeczywistym jego zamiarem było odrzucenie spadku (potwierdzone zeznaniami notariusza przesłuchanego w charakterze świadka), i nie może ponosić skutków niewłaściwego „zaprotokołowania” jego oświadczenia. Nie można pominąć również odpowiedzi co do możliwości przyznania określonej doniosłości prawnej oświadczeniu o zrzeczeniu się spadku na korzyść osoby trzeciej. Przedstawione zagadnienia wymagają rozważenia z kilku punktów widzenia.

W pierwszym rzędzie należy przyjąć, iż złożone w protokole notarialnym oświadczenie do spadku podlega ocenie (wykładni) sądu spadku. Użycie przez notariusza niewłaściwego sformułowania („zrzeka się spadku” zamiast „odrzuca spadek”) nie może decydować o ważności oraz skuteczności samej czynności prawnej. Zakresem postępowania o stwierdzenie nabycia spadku objęty jest także obowiązek sądu „badania z urzędu kto jest spadkobiercą” (art. 670 § 1 zd. 1 k.p.c.). Oznacza to, że sąd musi dokonać oceny skuteczności złożonego oświadczenia o odrzuceniu spadku z uwzględnieniem przepisu art. 65 § 1 k.c., ponieważ pozytywna w tym względzie ocena skutkować będzie wyłączeniem tegoż spadkobiercy od dziedziczenia, tak jakby nie dożył otwarcia spadku (art. 1020 k.c.). Nie jest także wykluczona możliwość uchylenia się spadkobiercy od złożonego oświadczenia z uwagi na błąd czy groźbę (art. 1019 k.c.)¹¹.

Kontekst sytuacji wymagać będzie dokonania odmiennej oceny zawartego w protokole notarialnym oświadczenia o zrzeczeniu się dziedziczenia („zrzeczeniu się wszelkich praw spadkowych”) czy też „zrzeczenia się dziedziczenia na rzecz wskazanych innych osób”.

Stosując, jak to zwykle bywa, niemal powszechnie zalecaną wykładnię literalną co do oceny oświadczenia stwierdzającego zrzeczenie się dziedziczenia (w obu wskazanych wyżej wariantach), w świetle art. 1012 k.c. czynność ta nie miałaby żadnego znaczenia prawnego. Przede wszystkim zrzeczenie się dziedziczenia wymaga zawarcia umowy (art. 1048 k.c.). Jednakże, jak zwrócił uwagę Sąd Najwyższy, „w pewnych szczególnych okolicznościach pod takim oświadczeniem mógłby się kryć zamiar

¹¹ Uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia do spadku może także nastąpić w dziale spadku i jeżeli w jego wyniku zmieni się krąg spadkobierców, sąd z urzędu w postępowaniu tym zmieni postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku (art. 690 § 2 k.p.c.)

odrzućcia spadku, a jeżeli spadkobierca oświadczył, że zrzeka się spadku na rzecz innej osoby – zamiar złożenia oferty zbycia spadku”¹². Jakie zatem powinny zostać spełnione okoliczności (przesłanki) dla przyjęcia w postępowaniu sądowym każdej ze wskazanych możliwości.

Według rozwiązania pierwszego, z postępowania sądowego bez żadnych wątpliwości wynika, iż zamiarem składającego oświadczenie do protokołu notarialnego było odrzucenie spadku w rozumieniu art. 1012 w zw. z art. 1020 k.c., a zawarte w nim stwierdzenie co do zrzeczenia się dziedziczenia było tylko wadliwym sformułowaniem. Zdarzenie to sąd stwierdza w protokole rozprawy, ale nie według wymogów wskazanych w art. 641 § 1-3 k.p.c., ponieważ skuteczność złożonego oświadczenia sąd ocenia według treści protokołu notarialnego przy zachowaniu terminu określonego w art. 1015 § 1 k.c., którym jest data sporządzonego przez notariusza protokołu. Możliwe jest jednak, że w postępowaniu sądowym zachowany jest jeszcze termin z art. 1015 § 1 k.c. i sąd oceni zawarte w protokole notarialnym oświadczenie o zrzeczeniu się spadku jako czynność prawną nieważną. Po wyjaśnieniu spadkobiercy znaczenia oświadczenia o odrzuceniu spadku i upewniając się co do charakteru składanego przez niego i zamierzonego przezeń oświadczenia, z czynności tej sąd sporządzi na podstawie § 4 art. 641 k.p.c. protokół odpowiadający wymogom z art. 641 § 1-3 k.p.c.

Kolejne rozwiązanie dopuszcza możliwość uchylenia się od złożonego oświadczenia co do zrzeczenia się dziedziczenia jako złożonego pod wpływem wady oświadczenia woli i złożenia do protokołu sądowego oświadczenia do spadku, oczywiście przy zachowaniu terminu z art. 1015 § 1 k.c.

W sytuacji następnej, jeżeli sąd spadku oraz składający oświadczenie nie dążyli do wyjaśnienia treści oświadczenia o „zrzeczeniu się dziedziczenia”, a w przewidzianym w art. 1015 § 1 k.c. terminie spadkobierca złożył do protokołu sądowego (§ 4 art. 641 k.p.c.) oświadczenie o odrzuceniu spadku, to w istocie dysponujemy dwoma dokumentami stwierdzającymi oświadczenie do spadku: protokołem notarialnym stwierdzającym „zrzeczenie się dziedziczenia” oraz protokołem sądowym. W takim wypadku można byłoby przyjąć, że właściwym dokumentem jest protokół sądowy,

¹² Orzeczenie SN z dnia 28 lutego 1950 r. Ł.C. 11/50 (PN 1950, nr 7-8, s. 132-135).

zaś protokół notarialny został przez sąd uznany *de facto* za „nie mający znaczenia prawnego”.

Odnosnie do uznania „zrzeczenia się dziedziczenia na korzyść innej osoby” jako zamiaru złożenia oferty zbycia spadku na rzecz wskazanej w protokole osoby¹³ wypowiedział się Sąd Najwyższy na gruncie obowiązywania prawa spadkowego z 1946 r. W orzeczeniu tym stwierdzono, że po otwarciu spadku, w pewnych szczególnych okolicznościach oświadczenie o zrzeczeniu się spadku na rzecz określonych osób mogłoby stanowić w istocie niepoprawnie wyrażoną ofertę zbycia spadku tym osobom. Zbycie to mogłoby ważnie nastąpić tylko w razie przyjęcia oferty w formie aktu notarialnego¹⁴.

Kognicja sądu polskiego obejmować będzie również sytuacje, w których oświadczenie do spadku złożone zostanie w trybie sądowym lub pozasądowym przez obywatela polskiego przebywającego za granicą, jeżeli spadkodawca, obywatel polski, pozostawił wchodzącą w skład spadku nieruchomości położoną w Polsce. W związku z tym powstaje kwestia oceny ważności oraz skuteczności złożonego oświadczenia do spadku, które najczęściej ma miejsce w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku.

Oświadczenie takie może złożyć spadkobierca mający pełną zdolność do czynności prawnych, jak również osoba ograniczona w tej zdolności, najczęściej małoletni spadkobierca. Wówczas w jego imieniu oświadczenie składa rodzic jako przedstawiciel ustawowy dziecka. Kolejny aspekt wymagający oceny sądu polskiego to kwestia skuteczności uchylecia się od złożonego pod wpływem błędu oświadczenia do spadku dokonanego przed sądem państwa obcego, którego stosowne orzeczenie „zezwoiliło na uchylecie się od przyjęcia spadku”, co oznaczać miało odrzucenie spadku.

Na podstawie właściwych norm kolizyjnych polskiego prawa prywatnego¹⁵ sąd musi dokonać wyboru prawa merytorycznego, według którego nastąpi stosowna ocena skuteczności złożonych „zagranicznych” oświadczeń woli do spadku.

¹³ Z uzasadnienia orzeczenia SN z dnia 28 lutego 1950 r. L.C. 11/50 (PN 1950, nr 7-8, s. 132-135).

¹⁴ Bliższe przedstawienie tego zagadnienia wykracza poza przyjęty temat. Odnosnie do możliwości zawarcia umowy w drodze oferty i jej przyjęcia zob. E. D r o z d, *Z problematyki zawarcia umowy w formie aktu notarialnego*, Rejent 1996, nr 4-5, s. 11-24.

Powszechnie przyjmuje się, iż zgodnie z art. 34 ustawy z dnia 12 listopada 1965 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (Dz.U. Nr 46, poz. 290 ze zm. – cyt. dalej jako p.p.m.), w rozważanej sprawie spadkowej właściwe jest prawo ojczyste spadkodawcy z chwili jego śmierci, a więc prawo polskie. Z przepisu art. 2 § 1 p.p.m. wynika bowiem, że jeżeli ustawa przewiduje właściwość prawa ojczystego, obywatel polski podlega prawu polskiemu, chociażby prawo innego państwa uznawało go za obywatela tego państwa. Statutowi spadkowemu określönemu w art. 34 p.p.m. podlegają również takie czynności, jak przyjęcie i odrzucenie spadku. Dlatego też skuteczność oświadczeń spadkowych podlegać musi ocenie prawa polskiego.

Nie kwestionując zasady, według której kwestie związane z nabyciem oraz odrzuceniem spadku należy oceniać według statutu spadkowego oraz że zgodnie z art. 34 p.p.m. prawem tym jest polskie prawo spadkowe, otwarty jest zakres tego statutu spadkowego, a ściślej prawo właściwe dla oceny czynności prowadzących do przyjęcia lub odrzucenia spadku, formy tych czynności oraz upoważnienia do działania w charakterze przedstawiciela ustawowego.

Odnosnie do pierwszej kwestii nie ulega wątpliwości, że przyjęcie lub odrzucenie spadku podlega statutowi spadkowemu prawa polskiego. Jednakże ocena zdolności do czynności prawnych osoby składającej oświadczenie do spadku podlega statutowi personalnemu określönemu w art. 9 § 1 p.p.m. W myśl powołanego przepisu, zdolność prawna i zdolność do czynności prawnych osoby fizycznej podlega jej prawu ojczystemu, którym w rozważanym wypadku jest prawo polskie (prawo ojczyste małoletniego, w imieniu którego oświadczenie do spadku złożył jego przedstawiciel ustawowy). Co się tyczy formy wymaganej dla oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku, to prawo właściwe w tej mierze wskazuje art. 12 p.p.m. stanowiący, że forma czynności prawnej podlega prawu właściwemu dla tej czynności; wystarczy jednak zachowanie formy przewidzianej przez prawo państwa, w którym czynność została dokonana. Problem dotyczy jednak tego, czy zasięg normy prawnej wyrażonej

¹⁵ Dla pewnego uproszczenia pomijam zawarte przez Polskę ratyfikowane dwustronne umowy międzynarodowe, a także zasady ich priorytetu przed prawem wewnętrznym.

¹⁶ Post. SN z dnia 15 lipca 2005 r., IV CK 20/05 (OSNC 2006, nr 6, poz. 106).

w art. 12 p.p.m. obejmuje wymagania dotyczące sposobu ucieśnienia oświadczenia woli, w zakres którego wchodzi wymóg zgody na dokonanie czynności prawnej. Ustosunkowując się do tego zagadnienia Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że wymagania uzyskania zezwolenia sądu opiekuńczego na odrzucenie spadku w imieniu dziecka pozostającego pod władzą rodzicielską nie wchodzi w zakres pojęcia formy, użytego w art. 12 p.p.m.¹⁶ W przytoczonej tezie Sąd Najwyższy podzielił kierunek orzecznictwa, który uznaje konieczność uprzedniego uzyskania zezwolenia sądu opiekuńczego (art. 101 § 3 k.r.o.), jeżeli czynność prawna dotyczy majątku małoletniego¹⁷. Zezwolenie to stanowi materialnoprawną przesłankę dokonania tej czynności prawnej. Oznacza to, że dokonana przez przedstawiciela ustawowego w imieniu małoletniego czynność prawna bez uprzedniego zezwolenia sądu opiekuńczego (art. 101 § 3 i 156 k.r.o.) jest nieważna i nie może być konwalidowana¹⁸. Wymóg ten dotyczy również czynności podejmowanych w postępowaniu sądowym.

W konkluzji należy stwierdzić, iż uprzednie uzyskanie zgody sądu opiekuńczego dla złożenia przez małoletniego oświadczenia do spadku w razie przyjęcia spadku wprost oraz odrzucenia spadku, jak i uchylenia się od powyższego oświadczenia z powodu błędu (art. 1019 k.c.) stanowi materialnoprawną przesłankę dokonania tej czynności prawnej. Mimo że zarówno oświadczenie do spadku, jak i uchylenie się od jego złożenia zostało dokonane za granicą, ocena skuteczności czynności prawnych podjętych czynności podlega kognicji sądu polskiego na podstawie statutu spadkowego oraz prawa ojczystego, którym w każdym wypadku jest prawo polskie.

Aleksander Oleszko

¹⁷ Uchwała Sądu Najwyższego Izby Cywilnej SN z dnia 21 czerwca 1961 r. I CO 16/61 (OSNC 1963, nr 9, poz. 187); uzasadnienie uchwały pełnego składu Izby Cywilnej SN z dnia 30 kwietnia 1977 r. III CZP 73/76 (OSNC 1978, nr 2, poz. 19); uchwała SN z dnia 4 lutego 1997 r. III CZP 127/96 (OSNC 1997, nr 5, poz. 50); niepublikowane postanowienie SN z dnia 9 września 1997 r. I CKU 13/97.

¹⁸ Inaczej J. Piśuliński, *Niektóre problemy związane z terminem do złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku*, Rejent 1992, nr 6, s. 65 – autor uważa, że uchwałę Sądu Najwyższego Izby Cywilnej SN cyt. w przypisie 51 „należy uznać za nieaktualną” i dopuścić możliwość złożenia oświadczenia przez małoletniego zanim zapadnie orzeczenie sądu opiekuńczego.